

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI PARA İŞLEMLER

Hüseyin SELİMLER¹, Süleyman KALE²

Özet

Yabancı para işlemler gerek kur riski taşımaları gerekse bankaların bu işlemlerden gelir etmeleri nedeniyle bankaların önem verdikleri işlemlerdir. 2006-2011 döneminde aktif ve pasif içindeki yabancı para kalemleri önemli bir paya sahip olmuştur. Ancak, ülkemizin dışı açık olması, krizlerin bulaşıcılığı, Avrupa ülkelerinde meydana gelen kriz ve dalgalanmalar bu hesap ve işlemlere daha da önem vermizi gerektirmektedir. Türk bankacılık sektöründe açık pozisyona geçmiş dönemlerde sıklıkla başvurulmuş, ancak son yıllarda bilanço içi hesaplardaki açık, bilanço dışı işlemlerle dengelenmiş ve net genel pozisyon bu şekilde yasal sınırlar içerisinde kalmıştır. Geçmiş kriz tecrübeleri ile artan farkındalık düzeyi, yabancı para pozisyona ilişkin düzenlemeler ve gelişen risk yönetim uygulamaları bankacılık sektörünün maruz kaldığı kur riskini azaltıcı faktörler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bilanço kalemleri, yabancı para işlemler, açık pozisyon, döviz kuru riski

Abstract

Banks pay special attention to foreign exchange transactions as being the source of revenue and foreign exchange risk. Fx

¹ Dr., Ziraat Bankası, Şube Müdürü, hselimler@ziraatbank.com.tr.

² Dr., Ziraat Bankası, Şube Müdürü.

denominated asset and liability items took considerable share in balance sheet during 2006-2011 period. International openness, contagion possibility of financial crisis, fluctuations and crisis in European countries require to emphasize more on such accounts and transactions. Turkish banking sectors had frequently carried open position in the past, but recently open-position of balance sheet is protected with off-balance sheet transactions, and the net position is preserved within legal limits. Experiences gained during crisis together with awareness, regulations about foreign exchange positions and improved risk management applications may be assumed as the factors that decreased the foreign exchange risk exposure of the banking sector.

Key Words: balance sheet items, foreign exchange transactions, open position, exchange rate risk.

1. Giriş

Bankaların en temel fonksiyonları kredi vermek ve mevduat toplamak olmakla birlikte artan ihtiyaçlara karşılık geliştirilen bankacılık ve finansal ürünler, bankaların gelirlerini arttırması yanında daha fazla risk almasına da yol açmıştır. Bunun yanında, bankaların karlılık ve riskten korunmak amacıyla yeni finansal ürünler ve teknikler de geliştirmiştir.

Uluslararası ticaretin gelişip hızlanması, teknolojik gelişmelerin uluslararası piyasalara erişimi kolaylaştırması, spekülasyon güdüsünün tabana yayılması, finansal piyasa ve ürünlerin karmaşıklaşması, türev ürünlerin gelişip çeşitlenmesi, riskten korunmanın öneminin anlaşılması ve bu doğrultuda geliştirilen teknik ve ürünler banka bilançolarını gün geçtikçe daha fazla oranda YP işlemlerine maruz bırakmıştır.

Türkiye’de çeşitli dönemlerde döviz kurlarında ve faiz oranlarında meydana gelen dalgalanmalar, bankaların gerek bu dalgalanmalardan korunması gerekse bundan kar elde etmesi açısından önemli olmuştur. Bu amaçla, bankaların aktif ve pasif yapısında

yabancı para işlemler önemli bir yer tutarken, bu yapı için geliştirilen ürünler ve riskten korunma işlemleri zaman zaman bankaların önemli kar veya zarar kalemlerini oluşturmuştur.

Uluslararası piyasalarda yer almak ve uluslararası ticarete aracılık etmek beraberinde bilançonun bir kısmının YP cinsinden olmasını getirmektedir. YP cinsinden varlık ve yükümlülüklerin yapısı bankaları dönem dönem kur riskine maruz bırakmaktadır. Yalnızca gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de pek çok finansal krizin nedeni kur riskinin iyi yönetilememesi olmaktadır. Sözelimi, diğer makroekonomik dengesizliklere paralel olarak izlenen kur politikasının sonucu ortaya çıkan 1994 kirizi, kurların %250 civarında devaüle olması, faizlerin %100'lerden %400'lere çıkması, ekonominin %6.1 daralması, üç banka ve birkaç aracı kurumun tasfiye olması ve 4 bankanın el değiştirmesi, bankacılık sektörü aktiflerinin %25, özkaynaklarının %35 erimesi ile sonuçlanmıştır. Yine 2001 yılı Şubatında, kur ve faiz oranı riskinin realize olması sonucu, kurlar %100 civarında devalüe olmuş, gecelik oranlar %3600'lere dayanmış, ikincil tahvil/bono piyasası işlemez olmuş, ekonomi %9.4 daralmış, bankacılık sektörü varlıklarının %22.7'sini kaybetmiş, 23 bankayı tasfiye etmek gerekmiştir (Eken ve Kale, 2011).

Döviz piyasası dünyanın en gelişmiş finansal piyasasıdır. Uluslararası döviz işlemleri, global ekonomik krizin ilk yılında yükselmiş olmakla birlikte Lehman Brothers'ın batışıyla birlikte sert bir biçimde düşmüş, daha sonra sürekli artma eğilimi göstermiştir. 2011 yılsonunda günlük döviz işlem hacminin 4.7 trilyon Amerikan Dolarına eriştiği tahmin edilmektedir (Bech, 2012). Döviz işlemlerindeki artışın büyük bölümü küçük bankalar, yatırım fonları, sigorta şirketleri, hedge fonları gibi finansal kuruluşlardan geçmişe kıyasla daha fazla sisteme dahil olmasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki bu tür kuruluşların yaptığı işlemler büyük kuruluşların işlem hacmine ulaşmıştır. İşlemlerin %75'ini spot işlemler oluşturmaktadır. Sırasıyla İngiltere, ABD ve Japonya en fazla işlem yapılan piyasaları temsil etmektedir (King ve Rime, 2010). 2011 yılsonu bilanço verilerine göre, bankaların 30.3 trilyon Amerikan Doları yurtdışı varlığına karşın, 28.8 trilyon yükümlüğü; 3.8 trilyon Amerikan Doları döviz cin-

sinden yurtiçi varlığına karşılık ise 4.5 trilyon döviz cinsinden yurtiçi yükümlülüğü bulunmaktadır (BIS, 2012).

Bu çalışmada, bankaların yabancı para işlemleri ile ilgili faaliyetlerine değinilmiştir. Bu amaçla, banka bilançolarında yabancı para işlemlerin sınıflandırılmasına, bunların dönem sonlarında Türk Lirasına çevrilmesi yani evalüasyon işlemine, döviz kurları ile faiz oranlarının farklılık ve dalgalanmasından dolayı Türk Bankacılık sisteminde sıklıkla başvurulan bir yöntem olan açık pozisyon kavramına ve son olarak ta türev ürünler olarak adlandırılan forward, futures, options ve swap gibi işlemleri bankaların ne kadar gerçekleştirdiği, bilanço dışı hesaplar dikkate alınarak değerlendirilecektir.

2. Finansal Tablolar ve Yabancı Para Hesaplar

Bankaların tekdüzen hesap planına uygun olarak kullandıkları hesaplar büyük defter bazında takip edilmekte, bu hesaplar da on hesap grubu içerisinde sınıflandırılmaktadır. Her grup içerisinde yer alan hesaplar büyük defter hesapları bazında TL ve Yabancı Para (YP) olarak ayrılmıştır. YP olarak belirtilen hesaplar, bankanın yabancı para işlemlerinden doğan miktarların sabit fiyat üzerinden kaydedildiği hesaplardır. Bankalarda mizanlar hem tüm hesapların TL olarak ifade edildiği şekilde hem de TL ve YP hesapların birlikte yer aldığı şekilde alınabilmektedir. Mizanda yer alan tüm hesapların TL olarak gösterilmesi için YP hesap bakiyeleri, dönem sonlarında veya ilgili tarihte döviz kuru ile çarpılarak evalüasyon işlemine tabi tutulmaktadır.

Tekdüzen Hesap Planında (THP) TL ve YP işlemler için çalışan hesaplar defteri kebir seviyesinde ayrılmıştır. Aşağıdaki örnek bu sistemi açıklamaktadır (Eken ve Selimler, 2008, 51-52):

012 Yoldaki Paralar Hesabı - Türk Parası

013 Yoldaki Paralar Hesabı - Yabancı Para

Örnekte görüldüğü gibi hesaplar 3 haneli olarak ifade edilmekte, 3. rakamı çift numaralı defteri kebir hesapları TL, tek numaralı defteri kebir hesapları ise YP ile çalışan hesapları göstermekte-

dir. Dolayısıyla, TL hesapların bakiyesi TL, YP hesapların bakiyesi YP'dir.

YP hesaplardan ve işlemlerden sağlanan yabancı para faiz, komisyon ve gelirler, işlem tarihindeki kurdan TL'sına çevrilir ve ilgili YP gelir-gider hesaplarına kaydedilir. Yukarıda belirtilen gelirler Yabancı Para yerine Türk Parası üzerinden tahsil edilse bile, yine ilgili YP gelir hesapları çalışır. Sonuçta YP gelir-gider hesapları her zaman TL olarak kayıtlarda yer alır. Örneğin, 760- Bankacılık Hizmet Gelirleri-TL ile 761-Bankacılık Hizmet Gelirleri-YP gibi gelir ve gider hesaplarının bakiyesi, biri TL diğeri YP hesap olmasına karşın, TL olarak yer alacaktır.

Bankalarda birden fazla döviz cinsi ile işlem gerçekleştirildiğinden, finansal tabloları aynı para birimi ile ifade edebilmek açısından, farklı döviz cinsleri üzerinden tutulan YP hesap ve hesap grupları, bankanın döviz kurları dikkate alınarak TL ile ifade edilir. YP olarak belirtilmesi gereken durumlarda (bilgi vermek, istatistiki değerlendirmeler vb.), bu hesaplar tek bir YP birimine çevrilerek tablolarda yer alır.

Döviz kurlarındaki aşağı ya da yukarı yönlü hareketlilik, finansal tablolarda YP hesap bakiyeleri aynı seviyelerde kalsa dahi bu hesapların TL karşılığının değişmesine neden olmaktadır. Benzer biçimde, döviz kurlarındaki hareketlilikle YP cinsinden kredilerin TL karşılıkları, kur etkisiyle olması gerektiğinden daha farklı yönde/büyükte değişim gösterebilmektedir. Bu nedenle döviz cinsinden hesapları karşılaştırılırken aynı döviz cinsinin kullanılması yerinde bir yaklaşım olacaktır. YP hesapların TL cinsinden hesaplarla birlikte incelenmesi durumunda, farklı döviz cinslerinin yolaçacağı karşılaştırma zorluğunu ortadan kaldırmak açısından, analizlerde kur etkisinden arındırmak gerekmektedir (TCMB, 2011, 32-37).

3. Evalüasyon İşlemi

Bankaların aktif ve pasifinde TL hesapların yanında USD, EURO, GBP gibi yabancı paralar üzerinden işlem gören hesaplar da vardır. Banka/Şubede yukarıda belirtilen yabancı para vadeli

mevduat hesapları ve/veya kredi hesapları olabilir. Finansal tablolarda bunların ifadesi TL üzerinden olacağı zaman, bu hesapların bakiyeleri TL'sına çevrilir ve tüm hesapların bakiyeleri TL ile ifade edilir. Bu işlemi evalüasyon işlemi ile yerine getirilmektedir. YP ile ifade edilmesi gerektiği durumlarda da tüm yabancı para birimleri tek bir YP birime çevrilir.

Evalüasyon (Yabancı Para Değerleme), faaliyet dönemi içinde sabit kur üzerinden işlem gören yabancı para hesapların dönem sonu bakiyelerinin, belirlenen kurallara göre Türk Lirası karşılığının tespit edilmesi işlemidir. (Eken ve Selimler, 2008, 335)

Evalüasyon ay sonlarında, yılsonunda veya raporlama talep edilen tarihlerde yapılabilir. Ayrıca, otomasyon sistemlerinin gelişmesine paralel olarak her günün sonunda da yapılabilir. Sonuçta, evalüasyon işlemi ile YP üzerinden işlem gören hesapların bakiyeleri TL'sına çevrilmiş ve tablolarda TL olarak yer almış olur Yapılan evalüasyon işlemi, izleyen ilk iş günü ters kayıt ile iptal edilir, TL'sına çevrilerek tablolarda yer verilmiş olan hesaplar, tekrar eski YP haline getirilir.

Evalüasyon 2 amaçla yapılır. Birinci amaç, bilançodaki bütün yabancı para üzerinden hareket gören hesapların TL'sına çevrilmesidir. Buna Sabit Kurla Tutulan Hesapların Evalüasyonu denir. YP hesapların tümünün bilançoda TL ile ifade edilmiş şekilde yer alabilmesi için, ilgili dönemlerde (aysonu / yılsonu) yabancı para hesapların bakiyeleri döviz alış kuru ile TL'sına çevrilir (Eken ve Selimler, 2008,337-338). İkinci amaç, bankanın yapmış olduğu yabancı para alım satım işlemleri sonucu kar veya zararı hesaplamak için yapılır. Buna Alım Satım Hesaplarının Evalüasyonu denir. Efektif Alım Satım Hesabı ve Döviz Alım Satım Hesabı üzerinden kar veya zararın hesaplanarak kambiyo karları veya kambiyo zararları hesabına alınması gerekir (Eken ve Selimler, 2008,341). Ayrıca kurumun bilançosunda yer alan altın vs gibi kıymetli madenler de evalüasyona tabi tutulur.

Yabancı para ile çalışan tüm hesapların bakiyeleri (bilanço içi ve bilanço dışı hesapların tümü) banka döviz alış kuru ile çarpılarak TL değerleri bulunur. Yeni değerler (TL bakiyeler) ile eski hesap

bakiyeleri (YP bakiyeler) arasındaki fark (kurun 1 USD = 1,75 TL olması gibi durumlarda) ilgili hesaplara (borç bakiye veren hesaba borç, alacak bakiye veren hesaba alacak) kaydedilir. Böylece, tüm yabancı hesapların bakiyesinin TL olarak finansal tablolarda yer alması sağlanır.. Daha sonra, fişler izleyen ilk iş günü ters kayıtla iptal edilir. Bakiyeler tekrar YP olarak finansal tablolarda yer almış olur.

$$\begin{array}{r} \text{[Hesap Bakiyesi (x) Döviz Alış Kuru] (-) Hesap Bakiyesi} \\ \text{[10.000 USD (x) 1,75- TL] (-) 10.000 USD} \\ \text{17.500} \qquad \qquad \qquad \text{(-) 10.000} \qquad = 7.500 \text{ TL} \end{array}$$

Böylece, örnek olarak mizanda 10.000 USD görünen bakiye 1 USD = 1,75 TL döviz alış kuru ile çarpılarak evalüasyon tabi tutulur ve işlem sonrası ilgili YP hesabın bakiyesi 17.500 TL olarak görünecektir. Bu işlem sonucu ilgili hesabın bakiyesi mevcut durumu yansıması için 7.500 TL arttığından düzenlenecek fiş (kayıt) ile hesap bakiyesi 7.500 TL arttırılır. İzleyen ilk iş günü iptal edilerek tekrar YP haline dönüştürülür. Bunun için, fişteki kaydın tersi yapılır.

4. Yabancı Para Net Genel Pozisyonu ve Özkaynak

4.1. Açık Pozisyon ve Kur Riski

Bir bankanın aktifindeki döviz kalemleri ile pasifindeki döviz kalemleri bir bütün olarak, o bankanın döviz pozisyonunu verir. Bankaların aktifteki döviz hesaplarını mevcutlar ve alacaklar, pasifteki döviz hesaplarını ise taahhütler ve borçlar oluşturmaktadır (Eryürek, 1987, 4). Bir para biriminden borçların aynı para biriminden alacaklara göre fazla olması o para birimi için "açık veya kısa pozisyon" olarak adlandırılmaktadır. Varlıkların yükümlülüklerden fazla olma durumu ise "uzun pozisyon" olarak tanımlanmaktadır (Sayım ve Er, 2009,13)

Bir banka, döviz pozisyonu açık olduğu zaman başka bir de-ğişle döviz alacak ve borçlarının bakiyesi sıfır değilse kur riski ile karşı karşıyadır. Eğer döviz alacakları, döviz borçlarının üzerindeyse bu bankanın uzun döviz pozisyonuna sahiptir. Bir banka dolarda

uzun pozisyona sahip ise bir başka değişle dolar cinsinden varlıkları, dolar borçlarını aşılırsa doların değer kazanması halinde bundan kazançlı çıkacaktır; doların değeri düşünce de kayba uğrayacaktır. Buna karşılık döviz taahhütleri döviz alacaklarından fazla ise kısa veya açık döviz pozisyonundan söz edilir. Ancak sonuçta döviz pozisyonu ister uzun ister kısa olsun banka hep kur riski ile karşı karşıyadır. Öte yandan döviz alacakları ve taahhütleri eşitse döviz pozisyonunun kapalı olduğu söylenir. Bu durumda söz konusu banka kur riski ile karşı karşıya kalmaz (Dominique, 1995, 20).

Döviz kurundaki durgunluk ve TL reel faizlerin yüksek olması bankaların döviz varlıklarını TL'ye çevirmesine neden olabilmekte bu durum da bankaların bilançolarındaki açık pozisyonları arttırmaktadır (Chambers,2004,160-161). Bankanın beklentileri TL'den elde edeceği getirilerin, kurlardaki değişimlerden daha yüksek olması yönüdeyse pozisyonu açma eğilim gösterir. Ters durumda ise uzun pozisyon almak daha karlı olacaktır. (Babuşçu, 2005,72)

Döviz kuru riski, döviz varlıkları ve yükümlülükleri nedeniyle döviz kurlarında meydana gelebilecek değişiklikler sonucu maruz kalılabilecek zarar olasılığını ifade etmektedir. (Delikanlı ve Kutlukaya, 2012,5) Döviz kuru riski yalnız kurlardaki değişiklikler sonucu değil mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki değerlerinde (parite) meydana gelen değişmeler sonucunda uğranılacak kaybı da içerir. (Kaval, 2000, 28). Bu risk, bankanın gelirlerinde, özkaynaklarında, nakit akımlarında, aktif kalitesinde ve taahhütlerini karşılamada olumsuzluk yaratmaktadır (Babuşçu, 2005,70). Döviz kuru yönetimi yalnızca varlık yükümlülük toplamı üzerinden yapılmamalı, bunun yanı sıra yabancı paraların türlerine göre alt dağılımları dikkate alınmalıdır. Belli para birimleri cinsinden bankanın net olarak kısa ya da uzun pozisyonda olup olmadığı, döviz kuru riskinin boyutlarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. (SAYIN, 2008,11)

Bankaların sahip oldukları yabancı para pozisyonu nedeniyle 3 tür riskle karşı karşıya kalır. Bunlar (Kaval, 2000, 252-254);

Kur riski: Bir bankanın bilançosunun aktifinde ve pasifinde aynı tutarda ve cinsten yabancı para bulunmaması durumunda ortaya çıkar.

Parite Riski: Ulusal parasını sadece değer yitirmesinden değil, bir bankanın döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların paritelerinin (çapraz kurların) değişiminden doğan alternatif zarardır.

Swap oranı ve Baz riski: Bu riskler, aktif ve pasif pozisyonlar tutar olarak dengeli olsa da, vadeleri bakımından dengesizliğin, vadeli işlemler piyasalarında giderilmeye çalışıldığında doğabilecek risk türleridir. Yani spot değil vadeli işlemlerden doğar.

Uluslararası uygulamalarda bir bankanın, herhangi bir nedenle taşıdığı riski belirli bir oranda karşılayabilecek özkaynağa sahip olması benimsenmektedir. Bunun da nedeni, riskten doğacak zararların banka aktifinde yol açacağı aşınmanın özkaynaklarla karşılanarak, büyük bir bölümünü mevduatın oluşturduğu yabancı kaynakların, yani bankadan alacaklı olanların, dolayısıyla tasarruğunun korunmasını sağlamaktır. Bu çerçevede, kur riskine ilişkin yapılacak düzenlemenin, uluslararası uygulamalara paralel olarak, açık pozisyon büyüklüğünün öz kaynak büyüklüğüne göre sınırlandırılmasına ve açık pozisyonda oluşacak artışlar doğrultusunda bankaların özkaynaklarını artırmalarının sağlanmasına yönelik hükümler taşıması gerekmektedir.

4.2. Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Özkaynak Standart Oranı

Türkiye’de döviz ve kambiyo işlemleri işlemleri, dönem dönem değişiklikler yapılmış, 1980’li yıllara kadar korumacı ve kısıtlayıcı bir mevzuat söz konusuken, sonraki dönemde dünyada başgösteren liberal eğilimler Türkiye’de de ortaya çıkmış ve kambiyo mevzuatımızda da serbesti tanıyan hükümler kendini göstermiştir. 11.08.1989 tarih, 32 sayılı karar YP işlemlerdeki serbestiyi oldukça genişletmiş, yolcu beraberinde çıkarılabilecek ve banka yoluyla yurt dışına transfer edilebilecek tutarlar, ihraç bedellerinin yuricine geti-

rilmesi, finans kuruluşlarının döviz alım satımları ile ilgili çerçeve ortaya konmuştur.

Bankalara 1984 yılında DTH açma yetkisi tanınmış, 1986 yılında ise döviz pozisyonlarını yönetirken uymak zorunda olacakları iki temel kıstas getirilmiştir: Likidite ve kur riski oranı. Likidite oranına göre, bankaların döviz mevcutlarının, döviz borç ve taahhütlerine oranı en az %20 (daha sonra %10 olarak değiştirilmiştir) olmalıdır. Döviz pozisyonu (kur riski) oranına göre ise, bankaların döviz mevcut ve alacaklarının döviz borçlarına oranının %90-%110 aralığında olmalıdır. Daha sonra bu oranın hesaplanmasına vadeli işlemler de dahil edilmiş ve oran aralığı farklı döviz cinsler için değişmekle birlikte konsolide olarak USD için %80-110 olarak değiştirilmiştir (Altıntaş, 2006).

Kur riski oranına alt ve üst limitler koymak, bankaları yönetilebilir kur riskiyle sınırlandırmadı. Açık pozisyonlardan dolayı, 1994 krizinde bankalar ağır yaralar aldı. Önceki uygulamaların yetersizliklerini gidermek ve uluslararası normlara paralel olarak daha gelişmiş bir araç ortaya koymak açısından, TC Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı tarafından 01.03.1995 tarihinde, 22217 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak, "Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Sermaye Tabanı" standart rasyosu uygulanmaya başlanmıştır.

Türk Bankacılık sektöründe döviz kuru riski yönetimi ile ilgili uluslararası düzenlemelere uyum sağlamak amacıyla, bankaların açık pozisyonlarını sınırlandıran düzenlemelere gidilmiştir. Bankaların döviz üzerinden açık pozisyonlarını sermaye tabanlarıyla sınırlandırmak suretiyle kur riskinin kontrol altına alınmasını amaçlayan düzenlemeler bankaların taşıyamayacağı riske girmesini önlemeye çalışmaktadır (Binay,1998,). Ancak, bu düzenleme, bankaların toplam açık pozisyonlarına genel bir sınırlama getirmekle birlikte, her bir döviz cinsi itibarıyla oluşacak kur riskini göz ardı etmekte ve bankaların yabancı para birimlerinden taşıdıkları çapraz pozisyonlarını kısıtlamamaktadır. Bankaları açık pozisyonlarını sürekli artırarak yüksek kur riski taşımaları, uluslararası piyasalarda veya yurtiçi piyasalarda meydana gelecek ani değişiklikler sonucu hem bankacılık kesimi hem de ekonominin geneli için bazı olumsuzluklar yaratabilmektedir.

Yabancı para net genel pozisyon/sermaye tabanı standart rasyosu, yabancı para net genel pozisyon tutarının, sermaye tabanına bölünmesi suretiyle hesaplanır. Yürürlükteki yabancı para net genel pozisyonu / özkaynak standart oranının bankalarca konsolide ve konsolide olmayan bazda hesaplanması ve uygulanması hakkında yönetmeliğin ve öncesinde yayımlanan mevzuatın tarihsel gelişimi tablo 1'de verilmektedir.

Tablo :1- Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Özkaynak Tebliğ ve Yönetmelikleri

Tarih	Resmi Gazete No	Tebliğ	Tarih	Resmi Gazete No	Yönetmelik
01.03.1995	22217	Tebliğ	31.01.2002	24648	Yönetmelik
07.08.1996	22720	Tebliğ	11.05.2005	25812	Yönetmelik
30.06.1998	23388	Tebliğ	19.02.2006	26085	Yönetmelik
29.08.1998	23448	Tebliğ	01.11.2006	26333	Yönetmelik
05.08.1999	23777	Tebliğ			
21.12.1999	23913	Tebliğ			

01.03.1995 tarihli tebliğe göre, bankaların döviz varlıkları ve yükümlülükleri arasındaki ilgi ve dengenin kurulması ve bankaların sermaye tabanları ile uyumlu bir seviyede döviz pozisyonu tutmalarını temin etmek üzere, döviz yönetimlerinde uygulayacakları YP net genel pozisyonunun sermaye tabanına oranı azami %50 olarak belirlemiştir. 30.06.1998 tarihli tebliğ ile söz konusu oran azami %30, "Yabancı Para Net Vadeli İşlem Pozisyonu/Sermaye Tabanı" standart rasyosu ise azami %15 olarak belirlenmiştir. 29.08.1998 tarihli tebliğ ile, Yabancı Para Net Vadeli İşlem Pozisyonu/Sermaye Tabanı rasyosu için belirlenen oran uygulamaya geçilmeden kaldırılmıştır. YP net genel pozisyonu/sermaye tabanı için azami oran, 05.08.1999 tarihli tebliğ ile %20'ye düşürülmüştür. 21.12.1999 tarihli tebliğ ile, ana ortaklık niteliğine sahip olan ve konsolide mali tablolar hazırlama yükümlülüğü bulunan bankalar için konsolide mali tablolar üzerinden "Yabancı Para Genel Konsolide Pozisyon/Sermaye Tabanı" Standart Rasyosu hesaplama zorunluluğu getirilmiş ve bu oranın azami %20 olması öngörülmüştür. BDDK'nın çıkardığı 31.01.2002 tarihli yönetmelik ile; Yabancı Para Net Genel Pozisyon /Sermaye Tabanı standart oranı, konsolide ve konsolide olmayan bazda \pm %20 olarak belirlenmiş, ayrıca oranın Özel Finans Kurumları hakkında da

uygulanacağı belirtilmiştir. 11.05.2005 tarihli yönetmelik ile Yabancı Para Net Genel Pozisyon /Özkaynak Standart oranı için hesaplama ve bildirimlerde değişiklik yapılmış, ayrıca, vadeli döviz alım ve satım taahhütlerinin tanımları değiştirilmiştir. 19.02.2006 tarihli yönetmelik ile banka tanımı, mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Halen yürürlükte olan yönetmelik 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Yönetmelikte geçen özkaynak, bankaların ana sermaye ve katkı sermayeleri toplamından, sermayeden indirilen değerlerin düşülmesi suretiyle hesaplanır. (BDDK,2006) Döviz Varlıkları, bankaların, yurtdışı şubelerine ilişkin hesaplar da dahil olmak üzere, tüm yabancı para aktif hesaplarını, döviz endeksli varlıklarını, vadeli döviz alım taahhütlerini; döviz yükümlülükleri, bankaların, yurtdışı şubelerine ilişkin hesaplar da dahil olmak üzere, tüm yabancı para pasif hesaplarını, döviz endeksli yükümlülüklerini, vadeli döviz satım taahhütlerini; yabancı para net genel pozisyonu, döviz varlıkları toplamı ile döviz yükümlülükleri toplamının Türk Lirası karşılıkları arasındaki farkı; "yabancı para net genel pozisyon/özkaynak" standart oran, yabancı para net genel pozisyon tutarının, özkaynağa bölünmesi suretiyle hesaplanacak oranı ifade eder. Yönetmelikte belirlenen esaslara göre işgünleri üzerinden hesaplanan sözkonusu oranın $\pm\%20$ 'yi aşamayacağı belirtilmektedir.

4.3. Türk Bankacılık Sektöründeki Döviz Pozisyon Açığı

Türkiye'de kambiyo rejiminin giderek daha liberal yapıya kavuşması, dalgalı kura geçilmesi, ithalat ve ihracat hacminin artması ile birlikte bankaların dövizli işlem hacimleri önemli artışlar göstermiştir. Bunun sonucunda tutulan döviz pozisyonu tutarları da giderek artmıştır. Bu dönem için bankalar döviz kurlarının gelişim seyrine göre zaman zaman uzun, zaman zaman da kısa pozisyon tutmuşlardır. Özellikle 1990 yılından başlayarak günümüze kadar geçen süre içinde bankacılık sisteminin genel eğilimi kısa pozisyon tutma yönünde olmuştur. Bunun nedeni ise, bu dönem içinde izlenen kur politikaları sonucu döviz kurlarındaki artış oranının enflasyon oranının altında seyretmesidir. Bu dönemde ağırlıklı olarak yabancı para

borçlanan bankalar, bu fonlar Türk Lirası'na çevirerek kredilere, menkul kıymetlere plase etmişler, Türk Lirası plasman getiri oranı, kur artışı ve yabancı para borçlanmaya ödenen faiz tutarı toplamından oluşan borçlanma maliyetinden daha fazla olduğundan önemli miktarda gelir elde etmişlerdir. Ancak bu dönemde bankalar aynı zamanda potansiyel bir kur riski ile de karşı karşıya olmuşlardır.

Türk bankaları açık pozisyon ile çalışmayı aynı zamanda bir gelir yöntemi olarak görmekte, yurtdışından temin edilen döviz kredileri TL'sına çevrilmekte ve TL cinsinden kredi olarak verilmekte veya devlet tahvili ve hazine bonolarına yatırılmaktadır. Böylece, bankalar yarattıkları açık pozisyon nedeniyle kur yükselişlerinden ve yarattıkları faiz boşluğu nedeniyle de faiz yükselişlerinden zarar görecektir bir yapıya sahip olmaktadır. Türkiye'de kriz dönemlerinde kur ve faiz birlikte yükseldiğinden ötürü bankalar yarattıkları döviz ve faiz pozisyonları nedeniyle yüksek zararlarla karşılaşabilmektedirler (Eken, 2006, 8)

Tablo :2- Varlık ve Yükümlülükler ile Net Genel Pozisyon

Aralık 2011 (Milyon TL)	Varlıklar			Yükümlülükler			Net Bilanço Pozisyonu			Net Nazım Hesap Pozisyonu		
	Euro	USD	Toplam	Euro	USD	Toplam	Euro	USD	Toplam	Euro	USD	Toplam
Banka Sektörü	137.034	228.078	381.224	145.975	250.261	415.200	-8.942	-22.183	-33.976	8.654	21.918	34.644
Kamu	36.837	45.740	85.200	40.098	42.678	85.920	-3.261	3.062	-720	2.713	-3.143	739
Özel	76.492	148.265	235.019	80.558	158.559	251.410	-4.066	-10.294	-16.391	4.542	10.358	17.482
Yabancı	16.896	23.231	43.284	18.031	38.156	59.659	-1.136	-14.925	-16.375	977	14.675	15.962
Kalkınma/ Yat	6.794	10.738	17.601	7.274	10.766	18.094	-480	-28	-493	422	28	461

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011

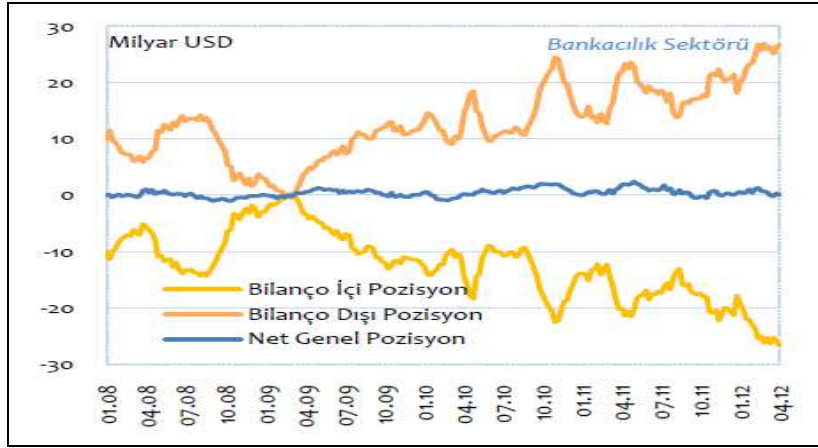
Bankaların 1994 ve 2001 krizlerinden gereken dersi çıkardığı, kriz sonrası açık pozisyonları azaltmaya çalıştığı, döviz açığı ve kur riskinin öneminin farkında olduğu ve edinilen tecrübe ile de kur riski almamaya özen gösterdiği gözlenmektedir. (CHAMBERS,2004, 284-BDDK, 2012,19-20) Bankalar genelde bilanço içinde açık (kısa) pozisyon taşımakta, bilanço dışında türev işlemlerle fazla (uzun) pozisyon yaratarak nette pozisyonu dengelemektedir. Bu nedenle sektörün taşıdığı net genel pozisyon düşük seviyelerde seyretmekte ve yasal sınırlar içerisinde kalmaktadır (BDDK, 2012,19-20). Tablo 2 bu durumu teyit etmektedir. 33.976 milyon TL'lik açık, bilanço dışı işlemlerdeki 34.644 milyon TL'lik fazla ile dengelenmektedir.

Tablo: 3- Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynak Oranı

	Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar						(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hs.Pozisyonu) / Özkaynaklar					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Banka Sektörü	-13,5	-14,0	-7,4	-17,9	-17,8	-24,5	0,2	0,0	1,0	0,3	0,3	0,5
Kamu	-5,0	-4,7	-6,3	-7,8	-9,9	-2,3	0,4	2,3	0,0	0,1	0,1	0,1
Özel	-17,0	-5,6	15,9	-8,9	-5,6	-22,6	-0,8	-0,7	2,0	0,7	0,4	1,5
Yabancı	-35,0	-65,9	-88,6	-81,9	-91,9	-87,1	2,5	-1,7	-1,5	-0,9	0,3	-2,2
Kalkınma/Yat	1,9	-1,8	1,3	4,4	4,1	-3,2	1,6	0,4	1,9	0,2	0,3	-0,2

Kaynak: BDDK, TBB

Grafik: 1- Net Pozisyon (Bilanço İçi + Dışı)



Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Mart 2012

Tablo 3'te aynı durum yıllar itibariyle gözlenmektedir. Söz konusu dönemde sektörün taşıdığı pozisyonun, bazı dönemler itibarıyla pozitif bazı dönemler itibarıyla negatif olmakla birlikte, düşük seviyelerde olduğu ve yasal sınırlar içerisinde kaldığı görülmektedir. Sektörün maruz kaldığı piyasa riskinin hesaplanmasına esas kur riski için ayırması gereken sermaye yükümlülüğünün Eylül 2011 dönemi için 794,2 milyon TL, özkaynaklara oranının ise %0,53 olduğu görülmektedir (BDDK, Eylül 2011, 47-52). Bankadan bankaya farklı olmakla birlikte, TL'nin değer kazandığı dönemde bilanço içi açık pozisyonun arttırıldığı, TL'nin değer kaybettiği dönemlerde bilanço içi açık pozisyonun azaltıldığı gözlenmektedir (BDDK, Eylül 2011, 5).

5. Yabancı Para Hesapların Gelişimi ve Payı

5.1. Yabancı Para Aktifler

Bankaların aktiflerinde yabancı para ile ifade edilebilen başlıca değerler; efektif deposu (nakit değerler içinde), diğer bankalardaki ve TCMB nezdindeki paralar, menkul değerler cüzdanı, munzam karşılıklar, yabancı para krediler (döviz kredileri)'dir. Bankalardaki YP aktiflerin toplam aktifler içindeki gelişimine baktığımızda, incelenen dönemde %26-%33 aralığında ve 2011 yılı itibariyle de %30,7 olduğu görülmektedir. Artış oranı ise 2007 ve 2009 yıllarında negatiftir. Dönem içinde özel bankalar ve kalkınma/yatırım bankaları, sektör ortalamasının üzerinde bilançosunda YP aktif bulunduran gruplar olmuştur.

Tablo: 4- YP Aktifin Gelişimi, Grupların Payı ve Artışı Oranı

TOPLAM AKTİF							YP AKTİFLERİN TOPLAM AKTİFE ORANI					
Yıllar		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	TL	256.736	398.451	26.209	121.874	803.973	2011	24,7	35,6	37,0	23,0	30,7
	YP	84.253	220.668	15.384	36.314	356.739	2010	20,2	31,3	31,2	19,1	26,1
	TOP.	340.989	619.119	41.593	158.188	1.160.712	2009	21,4	32,3	29,7	20,5	27,2
2010	TL	237.708	341.029	21.284	109.693	710.409	2008	23,4	37,4	27,2	23,9	31,0
	YP	60.356	155.491	9.644	25.880	251.467	2007	19,8	35,4	24,0	24,7	28,8
	TOP.	298.064	496.520	30.929	135.572	961.876	2006	22,1	40,1	31,5	35,1	33,8
2009	TL	196.503	279.785	18.986	85.459	581.434	YP AKTİFLERİN ARTIŞ ORANI					
	YP	53.473	133.456	8.035	22.029	217.099		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
	TOP.	249.976	413.241	27.021	107.488	798.533	2011	39,6	41,9	59,5	40,3	41,9
2008	TL	159.046	231.217	16.701	79.709	487.398	2010	12,9	16,5	20,0	17,5	15,8
	YP	48.656	138.386	6.233	25.088	218.473	2009	9,9	-3,6	28,9	-12,2	-0,6
	TOP.	207.702	369.603	22.934	104.798	705.871	2008	50,1	33,2	37,3	20,5	35,1
2007	TL	131.179	189.662	14.339	63.508	399.442	2007	2,1	-2,4	-6,2	0,1	-1,3
	YP	32.406	103.868	4.540	20.828	161.730						
	TOP.	163.585	293.530	18.879	84.335	561.172						
2006	TL	111.632	159.174	10.501	38.509	320.940						
	YP	31.730	106.441	4.840	20.815	163.917						
	TOP.	143.362	265.615	15.341	59.324	484.857						

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011, 2010, 2009, 2008, 2007

5.2. Yabancı Para Krediler

Bankacılık sektöründe, yabancı para kredilerin toplam krediler içindeki payı 2007 yılından itibaren artış göstererek 2011 yılında

%30,2'ye ulaşmıştır. Bu oranın en yüksek olduğu gruplar kalkınma/yatırım bankaları ile özel bankalardır. YP krediler 2009 yılında azalmış, diğer yıllarda yüksek oranlarda artış göstermiştir. 2009 yılındaki YP kredi azalması özel ve yabancı bankalardan kaynaklanmıştır (Tablo-5). Bu dönemde kurlardaki ve faiz oranlarında artış, geleceğe ilişkin beklentiler bu durumda etkili olmuştur. Firmaların kur, bankaların ise kredi risklerinin artması anlamına gelebilecek bu eğilimin yakından izlenmesi gerekmektedir. Yatırım kredilerinin çoğunlukla yabancı para cinsinden oluşu ve son dönemde ticari kredi talebinin büyük oranda artan yatırım harcamalarının finansmanı amaçlı olduğu varsayımı birlikte değerlendirildiğinde, YP cinsi kredilerin yüksek oranlı artışında talep yönlü etkenlerin önemli rol oynadığını söylemek mümkündür (TCMB, 2011-II, 66-67).

Tablo: 5- YP Kredilerin Gelişimi, Grupların Payı ve Artışı Oranı

KREDİLER VE DİĞER ALACAKLAR							YP KREDİLERİN TOPLAM KREDİLERE ORANI					
Yıllar		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ	
2011	TL	141.355	230.119	14.659	74.966	461.100	23,3	35,5	46,7	18,7	30,2	
	YP	42.968	126.672	12.828	17.243	199.711	21,1	35,2	40,9	18,1	28,6	
	TOP.	184.323	356.791	27.488	92.209	660.812						
2010	TL	115.179	168.829	11.162	65.839	361.009	21,1	34,5	36,9	17,1	28,1	
	YP	30.822	91.889	7.719	14.510	144.940	21,6	36,3	30,9	20,1	29,7	
	TOP.	146.001	260.719	18.880	80.349	505.949						
2009	TL	81.390	127.831	10.335	52.239	271.796	15,7	30,8	28,8	19,9	25,2	
	YP	21.750	67.420	6.056	10.784	106.010	17,0	31,3	34,0	25,2	27,4	
	TOP.	103.140	195.251	16.391	63.023	377.806						
2008	TL	67.986	126.524	10.335	51.188	256.036						
	YP	18.776	72.108	4.621	12.895	108.402						
	TOP.	86.762	198.633	14.956	64.083	364.438						
2007	TL	53.222	105.425	8.125	42.057	208.832	39,4	37,9	66,2	18,8	37,8	
	YP	9.879	46.888	3.288	10.425	70.483	41,7	36,3	27,5	34,6	36,7	
	TOP.	63.102	152.313	11.414	52.482	279.315						
2006	TL	39.001	87.330	6.525	24.921	157.781	15,8	-6,5	31,0	-16,4	-2,2	
	YP	7.983	39.805	3.355	8.381	59.528	90,1	53,8	40,5	23,7	53,8	
	TOP.	46.984	127.136	9.880	33.301	217.309	23,8	17,8	-2,0	24,4	18,4	

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2002, 1999, 1998, 1997

5.3. Yabancı Para Pasifler

Bankaların pasiflerindeki yabancı para ile ifade edilebilen değerler vadeli ve vadesiz mevduat (DTH) ile mevduat dışı kaynaklardan (TCMB'den, yurtiçi ve yurtdışı bankalardan alınan krediler) oluşmaktadır. YP pasif hesapların pasif toplamına oranı 2006 yılın-

da itibaren azalış göstermesine rağmen, 2011 yılında yükselerek %36,0 olarak gerçekleşmiştir. Özel ve yabancı bankalarının oranları sektör oranının üzerinde olmuş, kalkınma/yatırım bankalarının ise 2011 yılında %43,7 olmuştur. Artış oranı da 2007 ve 2009 yılında düşük gerçekleşmiş, diğer yıllar özellikle de 2011 yılında yüksek oranda olmuştur (Tablo-6).

Tablo: 6- YP Toplam Pasifin Gelişimi, Grupların Payı ve Artışı Oranı

Yıllar		TOPLAM PASİF				
		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	TL	254.911	365.922	23.413	98.310	743.262
	YP	86.078	253.197	18.180	59.877	417.450
	TOP.	340.989	619.119	41.593	158.188	1.160.712
2010	TL	233.950	326.572	20.216	86.378	667.809
	YP	64.113	169.948	10.713	49.195	294.066
	TOP.	298.064	496.520	30.929	135.572	961.876
2009	TL	194.264	265.955	17.863	66.608	545.391
	YP	55.712	147.286	9.158	40.879	253.142
	TOP.	249.976	413.241	27.021	107.488	798.533
2008	TL	156.981	226.797	15.187	60.254	459.943
	YP	50.721	142.806	7.747	44.544	245.928
	TOP.	207.702	369.603	22.934	104.798	705.871
2007	TL	128.522	180.726	13.255	51.034	374.286
	YP	35.063	112.803	5.624	33.302	186.885
	TOP.	163.585	293.530	18.879	84.335	561.172
2006	TL	108.665	149.888	10.227	32.769	302.644
	YP	34.697	115.727	5.114	26.554	182.214
	TOP.	143.362	265.615	15.341	59.324	484.857

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011, 2010, 2009, 2008, 2007

YP PASİFLERİN TOPLAM PASİFLERE ORANI					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	25,2	40,9	43,7	37,9	36,0
2010	21,5	34,2	34,6	36,3	30,6
2009	22,3	35,6	33,9	38,0	31,7
2008	24,4	38,6	33,8	42,5	34,8
2007	21,4	38,4	29,8	39,5	33,3
2006	24,2	43,6	33,3	44,8	37,6

YP PASİFLERİN ARTIŞ ORANI					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	34,3	49,0	69,7	21,7	42,0
2010	15,1	15,4	17,0	20,3	16,2
2009	9,8	3,1	18,2	-8,2	2,9
2008	44,7	26,6	37,7	33,8	31,6
2007	1,1	-2,5	10,0	25,4	2,6

5.4. Döviz Tevdiat Hesapları

Bankaların en önemli kaynağı mevduat olup, sektörün toplam pasifinin %60'ı mevduattan oluşmaktadır. Ancak TL mevduat faiz oranı, kurlardaki beklentiler bireylerin zaman zaman DTH'na yönelmesine neden olmuş, buna paralel olarak bankalar da döviz varlıklarını arttırarak, döviden kar elde etme arayışlarına girmiştir.

Tablo: 7- Mevduat ve DTH'ın Gelişimi, Grupların Payı ve Artışı Oranı

Yıllar	MEVDUAT					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ	
2011	TL	176.655	214.480	0	60.775	451.919
	YP	63.598	151.001	0	32.390	247.002
	TOP.	240.253	365.481	0	93.165	698.920
2010	TL	178.313	196.625	0	52.677	427.625
	YP	49.967	111.401	0	25.672	187.055
	TOP.	228.280	308.026	0	78.349	614.681
2009	TL	140.676	152.459	0	39.944	333.090
	YP	46.455	102.271	0	25.425	174.168
	TOP.	187.131	254.730	0	65.369	507.258
2008	TL	119.773	136.507	0	35.159	291.453
	YP	41.502	95.433	0	25.075	162.032
	TOP.	161.275	231.940	0	60.234	453.485
2007	TL	100.597	104.351	0	27.525	232.488
	YP	27.356	73.177	0	23.942	124.496
	TOP.	127.953	177.528	0	51.467	356.984
2006	TL	84.386	89.808	0	18.575	192.786
	YP	27.297	73.871	0	18.845	120.047
	TOP.	111.683	163.679	0	37.420	312.832

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011, 2010, 2009, 2008

YP MEVDUATIN TOPLAM MEVDUATA ORANI					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	26,5	41,3	0	34,8	35,3
2010	21,9	36,2	0	32,8	30,4
2009	24,8	40,1	0	38,9	34,3
2008	25,7	41,1	0	41,6	35,7
2007	21,4	41,2	0	46,5	34,9
2006	24,4	45,1	0	50,4	38,4

YP MEVDUATIN ARTIŞ ORANI					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	27,3	35,5	0	26,2	32,0
2010	7,6	8,9	0	1,0	7,4
2009	11,9	7,2	0	1,4	7,5
2008	51,7	30,4	0	4,7	30,2
2007	0,2	-0,9	0	27,0	3,7

Döviz Tevdiat Hesabı (DTH), gerek Türkiye’de yerleşik gerek yurtdışında yerleşik gerçek ve tüzel kişiler adına konvertibl dövizler üzerinde açılabilen hesaplardır (TCMB, 2007). DTH’nın toplam mevduat içindeki payı 2011 yılında %35,3 ile 2006-2011 dönemi ortalaması civarında gerçekleşmiştir. Artış oranı, kriz sürecinde %7,5 seviyesinde ve kurlarda görülen hareketlenme ile birlikte 2011 yılında %32 olmuştur. Sektörde toplam mevduat içindeki DTH oranı, en fazla sırasıyla özel, yabancı ve kamu bankalarında bulunmaktadır. Yabancı bankalarda 2006 yılından itibaren bu oranın azaldığı görülmektedir (Tablo-7).

5.5. Mevduat Dışı Kaynaklar

Mevduat dışı kaynaklar, alınan krediler, para piyasasına borçlar, ihraç edilen menkul kıymetler ve fon hesaplarından oluşmaktadır. Bankacılık sektöründe mevduat dışı toplam kaynakların pasif

içindeki payı 2011 yılında %21,7 olmuştur. Bunda en önemli katkısı özel bankalar yapmaktadır. Mevduat dışı kaynaklar içinde YP hesapların payının incelemeye konu dönemde de yüksek olduğu ve 2011 yılında %59,3 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Aynı yıl, YP mevduat dışı kaynaklardaki artış oranının %62,3 olduğu görülmüştür (Tablo-8). Mevduat dışı kaynaklar içinde de en önemli kalemler alınan krediler olup toplam mevduat dışı kaynakların %50'sini, YP mevduat dışı kaynak hesaplarının ise %75,6'sını oluşturmaktadır (Tablo-9).

Tablo:8- Mevduat Dışı Kaynakların Gelişimi, Grupların Payı ve Artışı Oranı

MEVDUAT DIŞI KAYNAKLAR						
Yıllar		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	TL	37.122	48.998	5.767	10.614	102.503
	YP	20.840	89.742	17.513	21.442	149.537
	TOP.	57.962	138.740	23.280	32.056	252.040
2010	TL	18.822	38.806	4.160	7.872	69.663
	YP	12.598	50.278	9.947	19.297	92.120
	TOP.	31.419	89.084	14.107	27.170	161.783
2009	TL	23.904	38.516	3.050	5.161	70.635
	YP	8.209	38.388	8.438	12.010	67.045
	TOP.	32.113	76.904	11.488	17.171	137.680
2008	TL	14.519	31.360	2.404	5.761	54.047
	YP	8.376	39.933	7.118	15.752	71.179
	TOP.	22.895	71.293	9.522	21.513	125.226
2007	TL	6.654	23.212	1.383	6.594	37.845
	YP	6.893	33.869	5.096	7.912	53.769
	TOP.	13.546	57.081	6.478	14.506	91.614
2006	TL	6.144	21.149	687	3.957	31.980
	YP	6.801	37.197	4.473	6.762	55.233
	TOP.	12.945	58.346	5.160	10.719	87.213

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011, 2010, 2009, 2008, 2007

YP MEVDUAT DIŞI KAYNAKLARIN ORANI					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	36,0	64,7	75,2	66,9	59,3
2010	40,1	56,4	70,5	71,0	56,9
2009	25,6	49,9	73,4	69,9	48,7
2008	36,6	56,0	74,7	73,2	56,8
2007	50,9	59,3	78,7	54,5	58,7
2006	52,5	63,8	86,7	63,1	63,3

YP MEVDUAT DIŞI KAYNAKLARIN ARTIŞ ORANI					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	65,4	78,5	76,1	11,1	62,3
2010	53,5	31,0	17,9	60,7	37,4
2009	-2,0	-3,9	18,5	-23,8	-5,8
2008	21,5	17,9	39,7	99,1	32,4
2007	1,3	-8,9	13,9	17,0	-2,7

5.6. Alınan Yabancı Para Krediler

Bankaların, TCMB, yurtiçi ve yurtdışı bankalardan, finans kurumlarından (mevduat dışı kaynak olarak) almış olduğu kredileri ifade etmektedir. Mevduat dışı kaynakların toplamda %50'si alınan krediler kaleminden oluşmaktadır. Yine YP mevduat dışı kaynaklar içinde YP alınan kredilerin payı da %75,6'dır. Bankaların bu şekilde

temin ettikleri kaynakların 2011 yılı itibarıyla %89,8'i yabancı para olarak, geri kalan %11,2'lik kısım ise TL olarak alınmıştır. Bankaların aldıkları yabancı para kredilerin alınan toplam kredilere oranı dönem boyunca %80 ve üzerinde olmuştur. Artış oranı da, benzer YP hesaplarındaki gelişim gibi, 2007 ve 2009 yıllarında negatif olmuş, özellikle de 2011 olmak üzere diğer yıllarda yüksek oranda artmıştır.

Tablo: 9- Bankalarca Alınan Kredilerin Gelişimi, Grupların Payı ve Artışı Oranı

ALINAN KREDİLER							YP ALINAN KREDİLERİN ORANI					
Yıllar		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	TL	520	8.222	252	3.904	12.897	2011	96,6	88,5	98,4	83,5	89,8
	YP	14.562	63.114	15.721	19.705	113.102	2010	97,3	82,2	95,3	76,3	83,7
	TOP.	15.082	71.336	15.972	23.609	125.999	2009	95,9	80,9	98,5	74,8	83,0
2010	TL	282	8.648	450	5.874	15.253	2008	95,9	81,5	96,4	78,6	83,5
	YP	9.969	40.068	9.102	18.943	78.082	2007	92,1	84,5	94,3	60,9	80,9
	TOP.	10.251	48.716	9.552	24.817	93.335	2006	92,2	88,0	97,8	71,1	86,5
2009	TL	261	7.496	127	4.041	11.925	YP ALINAN KREDİLERİN ARTIŞ ORANI					
	YP	6.158	31.715	8.152	12.007	58.032		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
	TOP.	6.419	39.211	8.280	16.048	69.957	2011	46,1	57,5	72,7	4,0	44,9
2008	TL	301	8.173	256	4.154	12.884	2010	61,9	26,3	11,7	57,8	34,5
	YP	7.020	36.121	6.943	15.244	65.328	2009	-12,3	-12,2	17,4	-21,2	-11,2
	TOP.	7.321	44.294	7.199	19.399	78.212	2008	35,2	20,7	40,6	94,6	36,4
2007	TL	445	5.500	301	5.034	11.279	2007	-4,3	-8,8	12,4	19,8	-2,6
	YP	5.193	29.914	4.939	7.835	47.882						
	TOP.	5.638	35.414	5.240	12.869	59.161						
2006	TL	459	4.472	98	2.654	7.683						
	YP	5.426	32.804	4.395	6.539	49.165						
	TOP.	5.885	37.277	4.493	9.193	56.848						

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011, 2010, 2009, 2008, 2007

Yabancı payı yüksek olan bankalar, merkez ülkelerdeki sıkıntılı dönemlerde o ülkelerdeki kaynaklardan fon sağlamakta güçlük çekebilmektedir. Yurt dışından toptan fonlama yoluyla yabancı kaynak sağlayanlar ise söz konusu kanalın daralması dolayısıyla kredi arzını kısmak durumunda kalabilmektedir (TCMB, Kasım 2011, 7). Ancak Türkiye Dolayısıyla mevduat dışı YP kaynak ve bunun içinde de krediler olumsuz etkilenebilecektir. TCMB aldığı kararlar ile, küresel kredi piyasalarında derinleşebilecek sorunların bankacılık sistemimizin imzaladığı sendikasyon kredisi hacmi 2009, 2010 ve 2011 yılları

rında sürekli artarak 10.3, 14.3 ve 21.7 milyar Amerikan Doları olarak gerçekleşmiştir (BIS, 2012). Bankacılık sektörünün bilanço toplamı içinde yurt dışından sağlanan fonların payının artması, pasif vadesinin uzamasına katkıda bulunmaktadır. Kasım 2011'de yurt dışı yükümlülüklerin %17,2'sini oluşturan sendikasyon kredilerinin ortalama vadesi 1 yıl, %8,9'unu oluşturan seküritizasyon kredilerinin ortalama vadesi ise 6,4 yıldır (TCMB, Kasım 2011, 39-40).

Zorunlu karşılıklar da TL ve YP likiditenin yönetilmesi ve rezervlerin güçlendirilmesine yönelik bir politika aracı olarak kullanılmıştır. Piyasaya döviz likiditesi sağlamak ve YP yükümlülüklerin vadelerini uzatmak amacıyla YP zorunlu karşılık oranları Temmuz, Ağustos ve Ekim 2011 aylarında indirilmiş, ayrıca TL yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların %10'una kadar olan kısmının YP olarak tutulmasına izin verilmiş, söz konusu üst sınır Ekimde %20'ye, Kasımda %40'a çıkarılmıştır (TCMB, Kasım 2011, 15). TCMB ayrıca, bankalararası döviz piyasasında döviz likiditesinin akışkanlığını artırmaya çalışmaktadır.

5.7. Yabancı Para Garanti ve Kefaletler

Bilanço dışı hesaplar (eski adı ile nazım hesaplar) grubunda yer alan garanti ve kefaletler şu hesaplardan oluşmaktadır; teminat mektupları, banka kabulleri, akreditifler ve garanti verilen prefinsmanlar. Garanti ve kefaletler içinde %71,7 oranı ile teminat mektupları başta gelmektedir, YP teminat mektuplarının oranı ise %56,6'dır. Diğer önemli kalem akreditiflerdir. Toplam içinde YP hesapların oranı dönem boyunca %5'nin üzerinde seyretmiştir, 2011 yılında da %58,8'dir. Yabancı ve özel bankaların oranları sektör ortalaması civarı ve üzerinde gerçekleşmiştir. Artış oranı da 2011 yılında %40,8 olmuş, bu artış özel ve kamu bankalarındaki artıştan kaynaklanmıştır (Tablo-10).

Tablo: 10- Garanti ve Kefaletlerin Gelişimi, Grupların Payı ve Artışı Oranı

GARANTİ VE KEFALETLER						
Yıllar		KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	TL	21.890	40.921	5.205	11.244	79.316
	YP	23.599	64.512	3.442	21.427	113.061
	TOP.	45.489	105.433	8.647	32.671	192.376
2010	TL	15.815	30.797	4.929	10.143	61.750
	YP	15.778	42.036	4.039	18.372	80.320
	TOP.	31.593	72.833	8.968	28.515	142.070
2009	TL	9.881	24.178	3.897	7.636	45.667
	YP	14.041	36.713	2.576	15.277	68.715
	TOP.	23.923	60.891	6.474	22.913	114.382
2008	TL	7.295	22.094	2.588	6.782	38.841
	YP	11.747	36.391	2.111	16.774	67.136
	TOP.	19.042	58.485	4.699	23.556	105.977
2007	TL	5.226	20.422	1.502	6.581	33.822
	YP	6.816	27.360	1.518	14.337	50.137
	TOP.	12.042	47.782	3.020	20.918	83.958
2006	TL	3.624	19.027	785	3.882	27.422
	YP	6.598	28.883	1.229	12.725	49.597
	TOP.	10.223	47.911	2.014	16.606	77.020

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011,2010,2009,2008,2007

YP GARANTİ VE KEFALETLERİN ORANI					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	51,9	61,2	39,8	65,6	58,8
2010	49,9	57,7	45,0	64,4	56,5
2009	58,7	60,3	39,8	66,7	60,1
2008	61,7	62,2	44,9	71,2	63,3
2007	56,6	57,3	50,3	68,5	59,7
2006	64,5	60,3	61,0	76,6	64,4

YP GARANTİ VE KEFALETLERİN ARTIŞ ORANI					
	KAMU	ÖZEL	K / Y	YABANCI	BANKA SEKTÖRÜ
2011	49,6	53,5	-14,8	16,6	40,8
2010	12,4	14,5	56,8	20,3	16,9
2009	19,5	0,9	22,0	-8,9	2,4
2008	72,3	33,0	39,1	17,0	33,9
2007	3,3	-5,3	23,5	12,7	1,1

6. Türev Ürünler

Döviz kuru üzerinden oluşabilecek zararları önlemek veya en aza indirmek amacıyla yapılan işlemlerin yer aldığı piyasalara vadeli ya da diğer adıyla türev piyasalar adı verilmektedir. (İşleyen, 2011,177) Türev piyasalarda yer alan türev ürünler genel olarak forward, futures, opsiyonlar ve swaptan oluşmaktadır. Futures işlemleri vadeli işlem piyasalarının temelini oluşturur, borsalarda işlem görür, vadesi, işlem miktarı, teminatlar, fiyat gibi işlem kriterleri, ilgili borsalar tarafından belirlenir. Forward işlemleri tezgah üstü piyasalarda işlem görür; fiyat, vade, miktar gibi işlem kriterlerinin standart olmayıp taraflarca karşılıklı belirlenir. Opsiyon sözleşmelerinde ise genellikle organize borsalarda işlem yapılır; belirli koşullarda fiyat, vade, miktar açısından standartlaşmamış alım ve satım yapılır. Swap işlemlerinde ise iki tarafın belirli bir zaman diliminde ödemelerini karşılıklı olarak değiştirmesi sözkonusudur (Altınok,

Eken ve Çankaya, 2010,30-31). Swap işlemleri, aktif/pasif vade uyumsuzluğunun giderilmesi, TL/döviz likiditesi sağlanması, yabancı para pozisyonunun dengelenmesi, faiz ve kur beklentileri çerçevesinde koruma veya kazanç sağlanması gibi amaçlarla yapılmaktadır (BDDK, Aralık 2011,14).

Çeşitli ülkelerde türev piyasaların kullanım düzeyini araştıran çalışmalar incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır. (Tunaboğlu, 2008,104):

- Dışa açık olma durumu arttıkça, bankaların karşılaştıkları kur riski de artmaktadır.
- Kur riskinden korunmak için geleneksel veya banka içi tekniklerin yeterli olmadığı görülmektedir.
- Kur riskinden korunmak için türev ürünlerin kullanım oranı gün geçtikçe artmaktadır.
- Kur riskinden korunmak için en çok kullanılan türev ürünler forward, futures ve opsiyon sözleşmeleridir.
- Kur riskinin merkezi bir finans departmanı tarafından yönetilmesi bankalara daha fazla etkinlik ve avantaj sağlamaktadır.
- Bankaların likiditeleri arttıkça maruz kaldıkları kur riski azalmaktadır

Tablo: 11- Alım Satım Amaçlı İşlemlerin Gelişimi, Grupların Payı ve Artışı Oranı

		TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR (1) + (2) ALIM SATIM AMAÇLI İŞLEMLER (1)							
Yıllar		Vadeli Alım Satım İşlemler	Faiz Swap İşlemleri	Para ve Faiz Opsiyon İşlemleri	Futures Para İşlemleri	Futures Alım-Satım İşlemleri	Diğer	Toplam (1)	Risken Korunma Amaçlı TFA (2)
2011	TL	25.830	77.813	31.776	260	0	3.677	139.356	25.548
	YP	56.591	222.473	67.210	550	1.868	5.432	354.125	46.793
	TOP.	82.422	300.286	98.986	810	1.868	9.110	493.482	72.342
2010	TL	10.170	64.309	29.769	22	0	1.155	105.425	18.066
	YP	33.064	152.713	47.737	1.005	7.875	3.013	245.407	15.623
	TOP.	43.234	217.021	77.506	1.028	7.875	4.168	350.832	33.689
2009	TL	9.812	46.419	16.571	34	0	546	73.383	12.477
	YP	19.631	98.041	33.083	905	1.750	1.791	155.199	5.135
	TOP.	29.444	144.460	49.654	939	1.750	2.337	228.583	17.612
2008	TL	9.619	36.348	9.131	48	0	539	55.685	15.095
	YP	20.122	70.715	17.020	913	577	2.424	111.771	10.024
	TOP.	29.741	107.063	26.151	961	577	2.963	167.456	25.119
2007	TL	11.095	32.359	18.817	175	0	1.149	63.595	288
	YP	20.281	43.171	23.272	939	1.317	3.926	92.905	1.129
	TOP.	31.377	75.530	42.089	1.113	1.317	5.075	156.500	1.416
2006	TL	6.772	21.960	5.540	122	0	145	34.538	280
	YP	17.291	37.220	13.013	386	284	2.113	70.308	999
	TOP.	24.064	59.180	18.553	508	284	2.258	104.846	1.279

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011, 2010, 2009, 2008, 2007

Tablo: 12- YP Alım Satım Amaçlı İşlemlerin Oranı

	Vadeli Alım Satım İşlemler	Faiz Swap İşlemleri	Para ve Faiz Opsiyon İşlemleri	Futures Para İşlemleri	Futures Alım-Satım İşlemleri	Diğer	Toplam	Risken Korunma Amaçlı TFA
2011	68,7	74,1	67,9	67,9	100,0	59,6	71,8	64,7
2010	76,5	70,4	61,6	97,8	100,0	72,3	69,9	46,4
2009	66,7	67,9	66,6	96,4	100,0	76,6	67,9	29,2
2008	67,7	66,0	65,1	95,0	100,0	81,8	66,7	39,9
2007	64,6	57,2	55,3	84,3	100,0	77,4	59,4	79,7
2006	71,9	62,9	70,1	76,1	100,0	93,6	67,1	78,1

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011,2010,2009,2008,2007

Tablo: 13- YP Alım Satım Amaçlı İşlemlerin Artışı Oranı

	Vadeli Alım Satım İşlemler	Faiz Swap İşlemleri	Para ve Faiz Opsiyon İşlemleri	Futures Para İşlemleri	Futures Alım-Satım İşlemleri	Diğer	Toplam	Riskten Korunma Amaçlı TFA
2011	71,2	45,7	40,8	-45,3	-76,3	80,3	44,3	199,5
2010	68,4	55,8	44,3	11,1	350,1	68,3	58,1	204,2
2009	-2,4	38,6	94,4	-0,9	203,0	-26,1	38,9	-48,8
2008	-0,8	63,8	-26,9	-2,8	-56,1	-38,3	20,3	788,1
2007	17,3	16,0	78,8	143,1	362,9	85,8	32,1	12,9

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011,2010,2009,2008,2007

Yukarıda Türev Finansal Araçlar ile bunun içinde en büyük grup kalemi olan alım-satım amaçlı işlemlere ilişkin tabloların incelenmesinde görüleceği üzere; türev finansal araçlar; alım-satım amaçlı işlemler ile riskten korunma amaçlı türev finansal araçların toplamından oluşmaktadır. Türev Finansal araçlar içerisinde riskten korunma amaçlı işlemlerin payı %15'ler seviyesindedir. 2006 yılına göre işlem hacmi ise 50 kat artmış, buna karşın alım satım amaçlı işlemler türev finansal araçların %85'ini kapsamakta, 2006 yılında göre ise yaklaşık 5 kat artış göstermiştir. Yine alım satım amaçlı işlemler içerisinde swap işlemleri %60,9 pay ile ilk sırayı almakta, bunu daha sonra opsiyon işlemleri takip etmektedir.

7. Türev İşlemler ile Kambiyo Karları ve Zararları:

Kambiyo kârları veya zararları bankanın açık pozisyonu ile ilgili mevcutları ve borçları arasındaki farkın getirdiği zarardır (TBB,1999). Kambiyo kar ve zararı, arbitraj kar/ zararlarını, efektif ve döviz alım /satım ve değerlendirme kar/zararlarını, kıymetli maden alım / satım değerlendirme kar/zararlarını kapsar (TBB,2007).

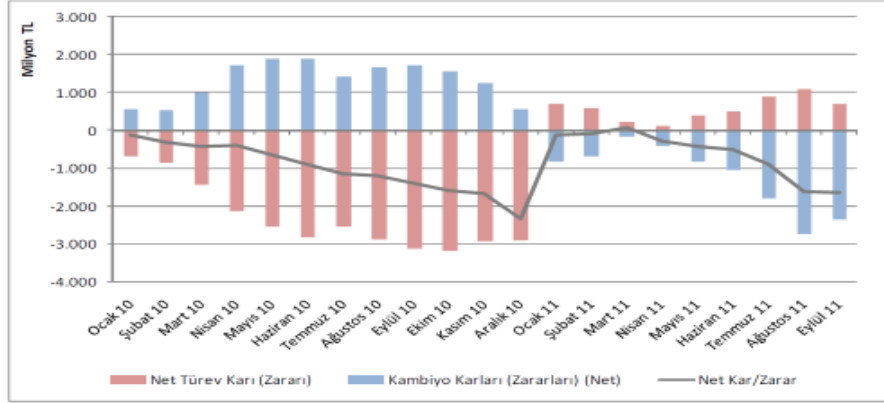
THP'de yer alan Türev Finansal Araçlardan Karlar 752 hesap, Zararlar 872 hesap, Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Karlar 754 hesap, Zararlar 862 hesapta muhasebeleştirilir. Türev Finansal İşlemler Kar ve Zararı ise, Riskten korunma amaçlı türev finansal araçlardan kar/zararlar ile alım satım amaçlı türev finansal araçlardan kar/zararları işlemlerinden elde edilen kar/zararları kapsar.

Tablo: 14- Türev Finansal İşlemler ile Kambiyo İşlemlerinden Kar-Zarar

Aralık 2011 (milyon TL)	Kar			Zarar		
	Türev	Kambiyo	Toplam	Türev	Kambiyo	Toplam
Banka Sektörü	51.506	490.272	541.778	51.338	492.152	543.490
Kamu	3.835	8.028	11.863	3.401	8.540	11.941
Özel	37.553	409.569	447.122	37.498	410.321	447.819
Yabancı	9.655	70.335	79.990	9.785	71.170	80.955
K/Y	463	2.337	2.800	654	2.119	2.773

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011

Grafik: 2- Türev Finansal İşlemler ile Kambiyo İşlemleri Kar-Zararı



Kaynak: BDDK

Bankaların türev işlemler ile kambiyo işlemlerinden elde ettiği kar veya katlandığı zararlara bakıldığında, 2011 yılı itibariyle kambiyo işlemlerinden kar ve zarar kalemlerinin bu tutarların %90'ını oluşturduğu, türev finansal araçlardan kar ve zararın da %10'unu oluşturduğu görülmektedir (Tablo-14).

2010 yılı başından itibaren döviz kurundan kaynaklanan (kambiyo) ve türev işlemler sonucunda ortaya çıkan kar-zarar tutarlarının gelişimi Grafik 2'te verilmektedir. Grafikten de görüleceği üzere, sektör 2010 yılı boyunca türev işlemlerden zarara maruz kalırken, aynı dönemde kambiyo karı elde etmektedir. Grafikte net kar/zarar olarak ifade edilen, kambiyo kar/zararı ile türev işlem kar/zararının toplan-

ması ile elde edilen değer, türev zararının kambiyo karından daha fazla artması sebebiyle 2010 yılı boyunca negatif değerler almış ve nette maruz kalınan zarar artan bir seyir izlemiştir. Diğer taraftan 2011 yılının ilk ayında türev işlemlerinden edilen zararın kara, kambiyo işlemlerinden edilen karın ise zarara döndüğü görülmüştür. 2011 yılının ilk çeyreğinde türev işlemlerinden edilen karın, kambiyo zararlarından edilen zararı dengelemesi sebebiyle nette önemli bir kar/zarar görülmezken, Mart-Ağustos 2011 döneminde kambiyo zararlarındaki artış hızının türev karlarındaki artış hızından daha fazla olması sebebiyle nette edilen zarar da artmaya devam etmiştir. (BDDK, Eylül 2011,16-17) 2011 itibarıyla sektörün 168 milyon TL tutarında türev işlem karı, 1.880 milyon TL tutarında kambiyo zararı bulunmakta olup, nette söz konusu işlemlerden 1.712 milyon TL zarara maruz kalmaktadır. Sonuçta da, 2010 yılında kambiyo işlemlerinden kar, 2011 yılında zarar, türev finansal araçlardan 2010 yılında zarar 2011 yılında kar elde edilmiştir.

8. Rasyolar

Bankacılık sektörü 2006-2011 döneminin incelenmesi ve 2011 yılının 2006 yılına göre oranlanması, yabancı para aktiflerin toplam aktifler, YP pasiflerin toplam pasifler YP mevduatın toplam mevduat, YP bilanço dışı işlemlerin toplam bilanço dışı işlemler içindeki payında azalma olduğu görülmüştür. Yine oranların dönem içinde iniş-çıkışlar gösterdiği, 2009 ve 2010 yıllarında en yüksek ve en düşük değerlerin gerçekleştiği yıllar olduğu görülmektedir.

Tablo: Bilançoda Yer Alan YP Kalemlere İlişkin Rasyolar

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Ort.
Yabancı Kaynaklar / Toplam Aktif	88,1	87,0	88,2	86,7	86,6	88,1	87,5
Yabancı Kaynaklar / Özkaynaklar	739	667	748	652	648,2	742	699,4
Likit ve Likite Yakın Aktif / Yab.Kaynak	104,4	198,9	194,8	203,5	198,3	182,3	180,4
Likit ve Likite Yakın Aktif (YP) / Yab.Kaynak (YP)	87,6	126,4	124,7	141,2	128,1	117,9	121,0
YP Krediler / Toplam Krediler	27,4	25,2	29,7	28,1	28,6	30,2	28,2
YP Mevduat / Toplam Mevduat	38,4	34,9	35,7	34,3	30,4	35,3	34,8
YP Aktifler / Toplam Aktifler	33,8	28,3	31,0	27,2	26,1	30,7	29,5
YP Pasifler / Toplam Pasifler	37,6	33,3	34,8	31,7	30,6	36,0	34,0
Türev İşlemler / Bilanço Dışı İşlemler	38,6	41,6	41,2	43,3	37,6	35,0	39,6
YP Bilanço Dışı İşlemler / Toplam Bil.Dışı İşlem.	47,9	43,8	47,9	49,8	46,6	42,1	46,4

Kaynak: BDDK, TBB, Bankalarımız 2011, 2010, 2009, 2008, 2007

Sonuç

Türk Bankacılık sektöründe döviz işlemleri karlılık üzerinde önemli etkilere sahiptir. Özellikle enflasyon, faiz ve kur artışları üçgeninde büyük kar ve zararlar olduğu gibi bankaları zora sokabilecek riskli işlemler de gerçekleşebilmektedir.

Özellikle son yıllarda açık pozisyon kavramı bankacılık sektörünü oldukça meşgul etmiş, bankaların sıklıkla başvurduğu bir işlem olmuştur. Türk bankacılık sektörü genelde bilanço içinde açık (kısa) pozisyon taşımakta, bilanço dışında türev işlemlerle fazla (uzun) pozisyon yaratarak net pozisyonu dengelemektedir. Bu nedenle sektörün taşıdığı net genel pozisyon düşük seviyelerde seyretmekte ve yasal sınırlar içerisinde kalmaktadır. Geçmiş kriz tecrübeleri ile artan farkındalık düzeyi, yabancı para pozisyona ilişkin düzenlemeler ve risk yönetim uygulamaları bankacılık sektörünün maruz kaldığı kur riskini azaltıcı faktörler olmuştur.

Bilançoda yer alan kalemlerin yabancı para tutarları dikkate alındığında, 2011 yılı oranları 2006-2011 dönemindeki ortalamasının birkaç puan altında veya üstünde seyretmiştir. 2011 yılının 2006 yılına göre oranlanmasında, yabancı para aktiflerin toplam aktifler, YP pasiflerin toplam pasifler YP mevduatın toplam mevduat, YP bilanço dışı işlemlerin toplam bilanço dışı işlemler içindeki payında azalma olduğu görülmüştür.

Yine bankaların türev işlemler ile kambiyo işlemlerinden elde ettiği kar veya katlandığı zararlara bakıldığında, 2011 yılı itibariyle kambiyo işlemlerinden kar ve zarar kalemlerinin bu tutarların %90'ını oluşturduğu, türev finansal araçlardan kar ve zararın da %10'unu oluşturduğu görülmektedir. Sonuçta, 2010 yılında kambiyo işlemlerinden kar, 2011 yılında zarar, türev finansal araçlardan 2010 yılında zarar 2011 yılında kar elde edilmiştir.

Türev Finansal araçlar içerisinde riskten korunma amaçlı işlemlerin payı %15'ler seviyesindedir. 2006 yılına göre işlem hacmi ise 50 kat artmış, buna karşın alım satım amaçlı işlemler türev finansal araçların %85'ini kapsamakta, 2006 yılında göre ise yaklaşık 5 kat artış göstermiştir. Yine alım satım amaçlı işlemler içerisinde

swap işlemleri %60,9 pay ile ilk sırayı almakta, daha sonra opsiyon işlemleri takip etmektedir.

Türk bankacılık sektörü için YP işlemler önemli bir paya ve işlem hacmine sahiptir. Döviz kurlarında oluşan artış ve azalışlar her ne kadar riski beraberinde getirirse de bankaların bu işlemlerden açık pozisyon ile gelir elde etmesine de imkan vermektedir. Ancak, YP kalemlerde gerçek bir artış veya azalış olmamasına karşın, sadece kur artış ve azalışlarından dolayı, bilançolardaki YP kalemlerin TL olarak yer alması nedeniyle bunların payında dalgalanmalar olabilmektedir. Bankaları kur riski için açık pozisyonu sıfırlamak yanında, paritedeki değişikliklerden dolayı, bilançolarını oluşturan YP kalemler arasındaki dengeyi de dikkate almalıdırlar.

Son zamanlarda Avrupa ülkelerinde baş gösteren kriz ve dalgalanmalar nedeniyle, Türkiye’de dövizli işlemlere bankalarca daha dikkatli yaklaşmakta, yurtdışından alınan kredilerin bilançodaki ağırlığının artması da Avrupa ülkelerindeki gelişmeleri daha da yakından izlenmesini gerektirmektedir. Avrupa ülkelerinden alınan krediler kalemlerinde artış olduğu ve bu ülkelerin içinde bulunduğu durum dikkate alınarak, bankaların bu ülkelerden kaynak temininde, kredilerden vadesi gelenlerin yenilenmesi veya vade uzatımında daha temkinli olmaları gerekmektedir.

Kaynakça

- Altınok, T., H. Eken, S. Çankaya, ve İstanbul Ticaret Odası. Küresel Mali Piyasalarda Yeniden Yapılanma Ve Türkiye. İstanbul Ticaret Odası, 2011.
- Altıntaş, M.A. Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Basel-I Ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde). Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.
- Babuşçu, Ş. Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi. Ankara: Akademi Consulting & Training, 2005.
- B.D.D.K. Türk Bankacılık Sektörü genel Görünümü, Aralık 2011,
- B.D.D.K. Finansal Piyasalar Raporu, Mart 2012,
- B.D.D.K. Kur Riski Değerlendirme Raporu, Eylül 2011,
- B.D.D.K. Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik, (1 Kasım 2006 tarih ve 26333 t.li RG),
- B.D.D.K. Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Özkaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik, (1 Kasım 2006 tarih ve 26333 tarihli RG),
- BIS, Quarterly Review, June 2012.
- Bech, M. "Fx Volume During the Financial Crisis and Now." BIS Quarterly Review, 33, 2012..
- Binay, Ş., ve K. Kunter. "Mali Liberalleşmede Merkez Bankası'nın Rolü 1980-1997." Tartışma Tebliği, no. 9803, 1998.
- Chambers, N. Kriz Dönemi Ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi. İstanbul: Avcı Ofset Matbaacılık, 2004.
- Chambers, N. Türev Piyasalar. İstanbul: Avcıol Basım, 1998.
- Delikanlı, İ.U. Döviz Kuru Riski Ve Sermaye Yeterliliği. Active Bankacılık Ve Finans Makaleleri-II. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2001.
- Delikanlı, İhsan Uğur ve Mahmut Kutlukaya. "Reel Sektörüne Döviz Pozisyon Tercihini Ve Kur Riski Farkındalığının Maliyet Perspektifiyle Değerlendirilmesi." TBB Bankacılar Dergisi no. 80, 2012.
- Dominique Plihon. Döviz Kurları. İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- Eken, Mehmet Hasan ve Hüseyin Selimler. Banka Muhasebesi. 2. Baskı. İstanbul, Der Yayınevi, 2008.
- Eken, M. Hasan. "Türk Bankacılık Sektörü Yapılanma Sürecinde Bankalarda Finansal Risk Yönetimi-I" Analiz-Muhasebe-Finansman Araştırma ve Uygulama Dergisi, Cilt:6, Sayı15, s.73-82, 2006.

- Eken, M. Hasan ve Kale, Süleyman, **Measuring Efficiency of Turkish Banks: A Risk and Profitability Approach Based on DEA**, IUE-SSEM EuroConference 2011: Crises and Recovery in Emerging Markets 27th-30th June 2011 Izmir, Turkey
- Eryürek, Şenay. Uluslararası Bankacılıkta Döviz Pozisyonu ve Döviz Ticareti, İstanbul, Anadolu Bankası Yayınları No: 3, 1987.
- İşleyen, İlker Şadi, Döviz Kuru Riskini Azaltmanın En Etkili Yolu Forward İşlemler, İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, Mayıs-Haziran 2011
- Kaval, H. Bankalarda Risk Yönetimi. Ankara: Yaklaşım, 2000.
- King, M., and D. Rime. "The \$4 Trillion Question: What Explains Fx Growth since the 2007 Survey?". 2010.
- Sayım, Ferhat, Er, Selami, Risk Kavramı ve Bankacılıkta Risk, TMSF Çatı Dergisi, Yol:4, Sayı:22, Ağustos-Eylül 2009.
- Sayın, K.Ş. "Türk Bankacılık Sisteminde Bilanço Dışı İşlemler Ve Risk Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi." 2.Ulusal İktisat Kongresi, DEÜ İktisat Bölümü. İzmir, 2009.
- T.B.B. Bankalarda UMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Uygulamasının Önemi ve Etkileri, 1999.
- T.B.B. Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ (06.01.2007 tarih ve 26415 sayılı Resmi Gazete), 2007.
- T.B.B. Bankalarımız 2011, 2010, 2009, 2008, 2007, 2006.
- TCMB. Mevduatın ve Katılma Fonlarının Vadeleri ve Türleri hakkında 2007/1 Sıra No.lu Tebliğ, (03.02.2007 tarih ve 26423 s.lı RG).
- TCMB. Finansal İstikrar Raporu, Kasım 2011, www.tcmb.gov.tr
- TCMB. 2012 Yılında Para ve Kur politikası, Aralık 2011, www.tcmb.gov.tr
- TCMB. Enflasyon Raporu, 2011-II, www.tcmb.gov.tr
- Tunaboşlu, A.N. "Döviz Kuru Riski Ve Firma Değeri İle İlişkisi: İmkb Şirketleri Üzerine Bir Uygulama." Ankara Üniversitesi, 2008.